

Varsinais-Suomi
Kalatalouspalvelut-ryhmä

Kokemäenjoen kalakantojen hoito-ohjelman seurantaryhmän kokous

Aika 22.3.2022
Paikka Nokian kartano, Nokia
Läsnäolijat Katso liite

1. Kokouksen avaus

Jorma Kirjavainen (Pohjois-Savon ELY-keskus) avasi kokouksen klo 9.30 ja toivotti läsnäolijat tervetulleeksi seurantaryhmän kokoukseen.

2. Diar Isid (Pirkanmaan ELY-keskus): Kokemäenjoen tulvariskien hallintasuunnitelma 2022-2027

Tulvariskien hallintasuunnitelma perustuu lakiin tulvariskien hallinnasta (620/2010). Maa- ja metsätalousministeriö on nimennyt merkittävät tulvariskialueet ELY-keskusten tekemien ehdotusten pohjalta. Kokemäenjoen vesistöalueella merkittäviksi tulvariskialueiksi on määritelty Pori ja Huittinen. Kokemäenjoen tulvariskialueelle on asetettu tulvaryhmä, jonka työskentelyä ohjaa Varsinais-Suomen ELY-keskus. MMM on hyväksynyt tulvariskien hallintasuunnitelmat, joiden avulla pyritään erityisesti varautumaan ilmastokriisiin aiheuttamiin tulvatilanteisiin.

Vesistöjen säännöstelyä pyritään nykyisin kehittämään entistä joustavammiksi. Vanhat säännöstelyluvut ovat varsin kaavamaisia ja niissä on yleensä ns. kevätkuoppa, jonka avulla on varauduttu lumensulamistulviin. Lupiin ollaan tekemässä muutoksia, joiden avulla reagointi yhä vaihtelevampiin vesitilanteisiin helpottuu. Lupiin ei esim. tule enää pakollista kevätkuoppaa.

Lyhytaikaissäännöstelyä on mahdollista muuttaa AVI:n lupakäsittelyn kautta. Muutosta voidaan hakea myös hallintopakkona. Säännöstelyä koskevien lupaehtojen muuttamista voi hakea valvontaviranomainen, kunta tai vaikka yksityisen edun haltija. Lupakäsittelyssä otetaan huomioon hankkeen alkuperäinen tarkoitus, josta saatava hyöty ei saa sanottavasti vähentyä. Edunmenetykset koituvat hakijan korvattavaksi.

Keskusteltiin myös kuivuusriskien hallintasuunnitelmista. Kyseessä on tällöin teollisuuden, maatalouden, juomaveden saannin ym. kannalta merkittä kuivuustilanne. Esim. Kokemäenjoen alaosan minimivirtaamatilanteet eivät täytä merkittävän kuivuuden kriteerejä, vaikka esim. kalatalouden kannalta olosuhteet voivat olla hankalia.

3. Hannu Salo (Pohjois-Savon ELY-keskus): Kalatalousmaksujen käyttösuunnitelma vuodesta 2021 alkaen

Ensimmäinen kalatalousmaksujen käyttösuunnitelma laadittiin vuosille 2006-2010, seuraavat vuosiksi 2011-2015 ja 2016-2020. Kokemäenjoella on toki tätä aikaisemminkin hoidettu kalavesiä jätevesikuormittajien kalatalousmaksujen voimin, mm. kalaistutuksia on rahoitettu myös voimalaitosten ja MMM:n keskenään sopimilla korvausvaroilla. Istutuslajeja ovat 1990-luvulla olleet mm. lohi, järvilohi, kirjolohi, harjus, vaellussiika, puronieriä, toutain ja ankerias. Voimalaitosten kalatalousmaksujen ja niiden käyttöä varten laadittujen käyttösuunnitelmien myötä merkittävimmät istukaslajit ovat olleet vaellussiika, kirjolohi, lohi ja taimen. Erilaisia selvityksiä sekä kalataloudellisia kunnostuksia on toteutettu vuosien mittaan monipuolisesti.

Uusimman käyttösuunnitelman on laatinut Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry. Suunnitelma-luonnoksesta pyydettiin lausuntoja tammi-helmikuussa 2021. Lausuntoja saatiin 8 kpl. Suunnitelma vahvistettiin ELY-keskusten päätöksellä maaliskuussa 2021. Suunnitelma on voimassa toistaiseksi, mutta sitä tarkistetaan tarvittaessa. Tavoitteena on toimia joustavasti ja tuloksellisesti. Maksuja suunnataan enenevästi vaellus-kalakantojen lisääntymis- ja poikasalueiden kunnostuksiin ja niitä tukeviin selvityksiin. Istutukset ovat kuitenkin edelleen tärkeässä roolissa. Istutusten tuloksellisuutta seurataan. Mahdollisia tulevia kunnostuskohteita ovat Kokemäenjoen alaosa, Harjunpäänjoen ja Sammunjoen yläosa, Kulo- ja Rautaveteen laskevat joet ja purot sekä Melon yläpuolella sijaitseva Kynninoja. Tulevia selvitystarpeita ovat mm. säännöstelyn vaikutukset haukikantaan, kuhan luonnonlisääntymisen määrä, lohen, taimenen ja vaellussiian merkintätutkimukset sekä toutainkannan seuranta. Velvoitehoidosta ja sen tuloksista tiedotetaan ELY-keskusten nettisivulla www.koke-maenjoki.fi.

4. Leena Rannikko (Varsinais-Suomen ELY-keskus): Toimenpiteet ja varojen käyttö vuosina 2019-2021 sekä kunnostustoimet vuosina 2019-2021

Kokemäenjoen viiden voimalaitoksen kalatalousvelvoitteet muutettiin vesilain mukaisissa prosesseissa kalatalousmaksuiksi vuosina 1995-2007, koska kalateiden rakentamisella ei ollut mahdollista vähentää, estää tai korvata voimalaitosten rakentamisesta aiheutunutta kalataloudellista vahinkoa. Kokemäenjoen voimalaitosten kalatalousmaksuilla on toteutettu suunnitelmallista kalakantojen velvoitehoitoa jo vuodesta 2005, eli 17 vuoden ajan. Näinä vuosina kalatalousmaksuja on käytetty yhteensä noin 3,1 milj. €. Viiden voimalaitoksen indeksikorjatut kalatalousmaksut ovat vuonna 2022 yhteensä 231 641 €.

Vuosina 2019-2021 voimalaitosten kalatalousmaksuja käytettiin yhteensä 591 564 €, noin 200 000 € vuodessa. Kalaistutukset ovat olleet suurin menoerä, yhteensä 490 985 €. Tutkimuksiin ja selvityksiin käytettiin vuosittain noin 7 500 - 29 000 €. Kalataloudellisia kunnostuksia tehtiin vain vuonna 2021, jolloin kustannukset olivat noin 28 000 €. Istukaslajeista käytettiin eniten varoja vaellussiikaistutuksiin (n. 190 000 €), joskin kustannuksissa on myös mukana Harjavallan siikahautomon kuluja. Kirjolohi-istutuksiin käytettiin noin 146 000€. meritaimen- ja merilohi-istutuksiin käytettiin yhteensä noin 110 000€, kustannukset olivat jotakuinkin puolet ja puolet.

Harjunpäänjoen sähkökalastusseuranta on tehty vuosittain. Kustannukset ovat olleet kolmena vuonna yhteensä 20 400 €. Vaellussiian luonnonlisääntymistä koskeva tutkimus saatiin päätökseen vuonna 2020. Kustannukset olivat vuosina 2019-2020 yhteensä 15 691 €. Varoja on käytetty myös Rauta- ja Kikkelänjoen mäti-rasiaistutuksiin ja sähkökalastusseurantaan (15 440 €), toutainselvitykseen (8 148 €) ja Harjunpäänjoen pienialaiseen simpukkaselvitykseen (1 600 €). Kunnostuskohteista varoja käytettiin Sammunjoen Klupukosken kunnostamiseen (21 449 €) ja Lanajoen Tarkan kalatien suunnitteluun (6 850 €). Uuden käyttösuunnitelman laadinnan kustannukset olivat 7 886 €.

Vuoden 2021 kunnostuskohteet sijaitsevat ylempänä Kokemäenjoen alueella. Sammunjoen Klupukoski on aikaisemmin toteutetun Sammunjoen kunnostushankkeen viimeinen kohde. Lanajoki on pieni Kuloveteen laskeva joki, jossa esiintyy taimenta. Tiukan pato on Lanajoen alin nousueste, jonka kalatien toteutukseen päästään vuosina 2022-2023.

Harjunpäänjoen Leineperin säännöstelypadon kalatien rakentaminen alkoi vuonna 2021 ja kalatie valmistuu vuonna 2022. Tänä vuonna käynnistyy myös Solan kalatien rakentaminen sekä Harjunpäänjoen keskiosan kunnostus. Em. hankkeiden rahoitus tulee VARELY:n Y-vastuualueelta. Harjunpäänjoen ylimmän osan eli Joutsijoen kunnostamissuunnittelu on tarkoitus aloittaa kuluvana vuonna. Suunnitteluun käytetään Kokemäenjoen voimalaitosten kalatalousmaksuja.

Selvityksiä, kunnostuksia ja istutuksia koskevat raportit, samoin kuin kokousaineistotkin löytyvät velvoitehoidon omilta nettisivuilta osoitteesta www.kokemaenjoki.fi.

Keskustelussa Heikki Salokangas otti esille Kokemäenjoen alaosan kunnostusten tarpeen sekä Porin kalatalousalueen hankkeen, jonka tarkoituksena on luoda Kokemäenjoelle oma merilohen istutuskanta. Tämä ta-pahtuisi hautomalla Kokemäenjokeen nousevien luonnonvalinnan läpikäyneiden lohien mätää ja kasvat-tamalla ne istutuskokoon. Sovittiin, että näitä asioita pyritään edistämään.

5. Jari Pelkonen (Pohjois-Savon ELY-keskus): Istutukset vuosina 2019-2022

Istutukset ovat toteutuneet kutakuinkin istutussuunnitelman mukaisesti. Vuonna 2021 istutussuunnitelma muuttui uuden käyttösuunnitelman myötä järvitaimenistutusten osalta siten, että isompien taimenten istutukset lopetettiin kokonaan. Järvitaimenistutukset toteutetaan vastedes pelkästään mätirasiaistutuksina, joita tehdään Kulo- ja Rautaveteen laskeviin pieniin uomiin. Harjusistutukset ovat olleet pysähdyksissä, sillä Rautalammin reitin harjuksia ei ole ollut saatavana. Melon yläpuolen osalta tuli arvostelua istutuspanoksen pienuudesta; joka koostuu pelkästään ankeriaista. Todettiin, että Pyhäjärvelle istutetaan muiden velvoitteiden puitteissa myös ankeriaita sekä muutakin kalalajistoa. Istutettuja kirjolohimääriä pidettiin kovin suurina. (Muistion kirjoittaja toteaa tähän, että kalastukselle aiheutunutta haittaa on joka tapauksessa tarpeen korvata jollakin tavoin ja kirjolohi on ihan kelpo kala, jos ja kun on havaittu, että 2-3 -vuotiaiden järvitaimenten istutukset eivät tuota tulosta, eli kalat eivät jää istutusalueille kalastajien pyydettäväksi.)

6. Kimmo Puosi (Kalatalouspalvelu Mäkelä Tmi): Sähkökalastukset vuonna 2019-2021. Harjunpäänjoki, Joutsijoki, Kovelinoja

Sähkökalastuksia on tehty Harjunpäänjoessa joka vuosi, Joutsijoessa vuosina 2019-2020 ja Kovelinojassa vuosina 2020-2021.

Harjunpäänjoessa tarkoituksena on seurata lohen ja taimenen poikastuotannon kehittymistä joen ala- ja keskiosan koskialueilla, jotka on kunnostettu kolmea ylintä lukuun ottamatta. Koealoja on 11-12 kpl. Koepyyntit tehdään yhden poistopyynnin kalastuksina. Lohen osalta vuosien 2011-2021 paras tulos saatiin vuonna 2019, jolloin 0+ -ikäisten poikasten tiheys oli 25,5 yksilöä/aari. Vuosien välinen vaihtelu on kuitenkin varsin suurta. Hyvää 0+ -vuotta tuntuu seuraavan hyvä >0+ -vuosi. Taimenen osalta vastaavien pyyntivuosien parhaat poikasmäärät osuivat vuodelle 2020, jolloin tiheys oli 22,9 yksilöä/aari. Myös taimenen poikastiheydet vaihtelevat eri vuosina, mutta vaikuttaa siltä, että tiheydet olisivat pikkuhiljaa keskimäärin kasvamaan päin.

Joutsijoen sähkökalastusten avulla haluttiin seurata jokeen vuosina 2013-2017 istutettujen vk-1v -poikasten selviytymistä. Leineperin säännöstelypato on estänyt vaelluskalojen nousun Joutsijokeen. Tuloksissa näkyy taimenmäärien vähittäinen hiipuminen taimenistutusten loputtua. Erityisenä plussana olivat koekalastuksissa saadut jokiravut.

Kovelinoja laskee Harjunpäänjokeen hieman Tehtaankoskista alavirtaan. Ojassa ei ollut tätä ennen koekalastettu. Pohjavesivaikutus tekee paikan olosuhteet otollisiksi taimenille. Vuonna 2020 pyydettiin kaksi koealaa, vuonna 2021 yksi. 2021 pyydetyn koealan 0+ -poikastiheydet olivat 44,1 yksilöä/aari ja >0+ -poikasiakin oli 11,6 yksilöä/aari. Vuonna 2020 tiheydet olivat olleet vieläkin suurempia. Kovelin alaosalla sijaitseva Kaasmarkuntien siltarumpu on ollut nousueste pienemmillä virtaamilla. Rummun alapuoli kunnostettiin vuonna 2021 Satakunnan jokitalkkari -hankkeen puitteissa, nyt kalojen kulku on mahdollista kaikilla vedenkorkeuksilla.

7. Ari Westermark (Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry): Kokemäenjoen ja Loimijoen toutainkannan tila

Toutaimen luonnollisen lisääntymisen seurantaan liittyviä poikaspyyntejä ja koeverkkokalastuksia on tehty viimeksi vuonna 2019. Poikasnuottauksia tehtiin entiseen tapaan Kokemäenjoella ja Loimijoella. Kokemäenjoella poikasia ei vuoden 2011 huippusaaliin (17,5 kpl/veto) jälkeen ole saatu enää vastaavia määriä. Vuosina 2013-2019 yksikkösaalis on ollut tasolla 1,5-5 kpl/veto. Loimijoella paras saalis on tullut vuoden 2010 koepyyntistä (4 kpl/veto), jonka jälkeen koepyyntisaaliit ovat olleet heikkoja; vuosina 2015-2019 saalista ei ole tullut juuri lainkaan. Loimijoella toutaimen tilanne onkin heikentynyt merkittävästi. Huippuvuosien saaliit lienevät kummassakin joessa viimeisten toutainistukkaiden jälkeläisiä, tai 2000-luvun alussa syntyneiden yksilöiden jälkeläisiä.

Myös Loimijoen kalataloudellisen yhteistarkkailun rysäsaaliissa näkyy toutainsaaliiden heikentyminen 2000-luvun alun jälkeen. Kalastustiedustelun perusteella parhaimmat saaliit on saatu Kokemäenjoki-Rutavan tiedustelualueelta. Kokemäenjoen patoväleillä saaliit ovat Kokemäenjoen kalataloudellisen yhteistarkkailun perusteella olleet pääosin laskussa. Porin edustan merialueella saaliit ovat puolestaan olleet nousemaan päin.

Kulo- ja Rautaveden kalataloudellisen velvoitetarkkailun kirjanpitokalastuksen perusteella toutainsaaliit ovat olleet kasvusuunnassa vuodesta 2015 alkaen. Kanta on vahvistunut luontaisesti lisääntymällä. Silti vain osa hellekesistä näyttää tuottavan runsaita vuosiluokkia. Kulo-Rautaveden ja Tupurlanjärven koeverkkokalastuksessa pääosa saaliista oli vuonna 2019 1-5 -vuotiaita kaloja. Tupurlanjärvi on ollut poikasalueena omaa luokkaansa vuodesta 2011 alkaen. Tupurlanjärven poikasmäärät ovat ilmeisesti vaikuttaneet myös Kulo-Rautaveden saalismääriin 2010-luvun lopulta alkaen. Ikämääritysten perusteella vuosiluokalla 2011 on suuri merkitys koko Kulo-Rautaveden ja Tupurlanjärven alueella. Toutain saavuttaa sukukypsyyden vasta 8-9 -vuotiaana.

Todettiin myös, että Tampereen Idesjärvestä olisi helppo pyytää toutainemoja mahdollista mädinseudontaa ja poikasten jatkokasvatusta varten.

8. Heikki Holsti (Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry): Kulo- ja Liekoveden alueen taimenkantojen tila

Kulo-Rautaveden laskevien virtavesien inventointi on tehty vuosina 2007. Kalatieto J. Rinne teki vuonna 2010 kalataloudellista kunnostussuunnittelua useaan kohteeseen (Kikkälänjoki ja Rautajoki, Luojoki ja Vaunujoki, Pekan- ja Myllyoja). Lanajoen Tarkan padon kalatiesuunnitelma valmistui vuonna 2020. Virtavesikunnostustalkoita on järjestetty Rautajoella vuonna 2012 ja Kikkälänjoella vuonna 2013. Näiden jokien mätirasiaistutukset alkoivat vuonna 2017. Sähkökalastusseuranta on tehty vuosina 2019 ja 2020. Saaliiksi on saatu vuosien aikana ainakin kolmen eri ikäluokan yksilöitä, eli yksilöt pystyvät elämään kohdevesistöissä useita vuosia.

Alueen virtavesistä on tehty vähän kartoitettavia sähkökalastuksia, joten taimenten luontaisesta esiintymisestä ei ole kokonaiskuva, Alueella on vain yksi tiedossa oleva virtavesi, jossa taimen esiintyy luontaisesti (Lanajoki, alaosa).

Hoitotoimia tulisi jatkossa suunnitella ja toteuttaa niin, että sähkökalastuksia, kunnostustoimia, mätirasiaistutuksia ja tuloksellisuuden seurantaan tehtäisiin alueella vuosittain kiertävästi eri kohteissa. Nousuesteiden osalta tavoitteeksi voisi ottaa, että parin vuoden aikajaksolla poistettaisiin yksi nousueste. Eri hoitotoimia voisi toteuttaa osana velvoitehoitoa sekä kalatalousalueiden, vedenomistajien ja järjestöjen projekteina.

9. Ville Kangasniemi (Varsinais-Suomen ELY-keskus): Mitä Kokemäenjoella selvitetään seuraavaksi?

Kokemäenjoelle on suunnitteilla muutamia velvoitehoidon rutiineista poikkeavia selvityksiä. Kuhan lisääntymistä on lähivuosina tarkoitettu selvittää Harjavallan padon yläpuolisilla altailla, jotta voidaan arvioida vastaisen kuhaistutusten tarpeellisuutta. Toutaimen viljelyn mahdollisuuksia on ajateltu selvittää kartoittamalla mädinhankinnan ja -haudonnan mahdollisuuksia ja lammikkokasvatuksen resursseja.

Merkittävin selvitys koskee merilohen ja -taimenen elinkierto mallinnusta Kokemäenjoella. Selvityksen takana ovat kalatalousviranomaisen omat tietotarpeet sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin tulleet seikat. Tavoitteena on kerätä yhteen tieto Kokemäenjoen alaosan kutu- ja poikastuotantoalueiden pinta-aloista merilohen ja -taimenen osalta. Sen lisäksi selvitetään Kokemäenjoen nousuesteiden yläpuolella olevien potentiaalisten kutu- ja poikastuotantoalueiden pinta-alat merilohen ja -taimenen osalta patoallaskohtaisesti. Osittain selvitystyö voidaan tehdä olemassa olevan tiedon pohjalta, mutta luultavasti tiedonkeruussa tarvitaan myös maastotöitä. Edellä mainitun tiedon ja muiden lähtötietojen avulla mallinnetaan merilohen ja -taimenen elinkiertoa joessa nykytilanteessa ja mahdollisten kalateiden rakentamisen jälkeen. Tavoitteena on selvittää merilohen- ja taimenen kutukannan koko ja tuotto nykytilanteessa ja vaihtoehtoisissa skenaarioissa.

Mallin tulee huomioida tuki-istutusten, kalastuksen, kalateiden määrän, luonnonmukaisten kalateiden ja säännöstelyn vaikutukset merilohen ja -taimenen kutukannan kokoon ja poikastuotantoon. Malli ottaa huomioon myös mm. kaloihin eri elämänvaiheissa kohdistuvan kuolleisuuden, kuten kuolleisuus ennen mädin kuoriutumista ja poikasten jokivaiheen aikana, kuolleisuus alasvaelluksen, merivaiheen, kutuvaelluksen ja takaisin merelle paluun aikana.

Työ toteutetaan useassa vaiheessa ja sen kesto on etukäteen arvioiden 2-3 vuotta. Työn rahoitukseen käytetään ensi vaiheessa kalatalousmaksuja, mutta myös muita rahoituslähteitä selvitetään.

10. Pekka Vuorinen (Kokemäenjoen reitin kunnostusyhdistys ry): Kokemäenjoen reitin kunnostusyhdistys ry, tavoitteet ja toiminta

Kokemäenjoen reitin kunnostusyhdistys ry perustettiin 26.11.2020. Yhdistyksen tavoitteena on kalateiden rakentaminen Kokemäenjokeen ja sitä kautta lohen ja muiden vaelluskalojen palauttaminen koko Kokemäenjoen alueelle. Yhdistys pyrkii erityisesti matkailukalastuksen mahdollisuuksien parantamiseen. Ohjelmassa on mm. Tampereella huhtikuun loppuilla pidettävä elinvoimaseminaari, johon on kutsuttu mm. kuntien ja elinkeinotoiminnan edustajia. Kunnostusyhdistys painottaa omaa koordinoivaa rooliaan. "On vain ajan kysymys koska kalatiet on rakennettu ja vaelluskalat palaavat Kokemäenjoen reitille."

11. Muut asiat

12. Seuraava kokous

Seuraava seurantaryhmän kokous pidetään maaliskuussa 2023.

13. Kokouksen päättäminen

Iltapäiväosion puheenjohtaja Hannu Salo veti yhteen kokouksen teemat ja päätti kokouksen klo 15.10.

Muistion vakuudeksi

28.3.2022 Kalastusbiologi Leena Rannikko

LIITE. Kokoukseen osallistuneet organisaatiot

Hämeen Vapaa-ajankalastajapiiri ry

Kokemäen kalatalousalue

Kokemäenjoen reitin kunnostusyhdistys ry

Kokemäenjoen yläsan kalatalousalue

Länsi-Suomen Kalatalouskeskus

Nokian kaupunki

KVVY Tutkimus Oy (esitelmä))

Pirkkalan kalatalousalue

Pirkanmaan ELY-keskus (aamu)

Porin kalatalousalue

PVO-Vesivoima Oy

Pohjois-Savon ELY-keskus, kalatalousyksikkö

Selkämeren ammattikalastajat ry

UPM Energy Oy

Varsinais-Suomen ELY-keskus, kalatalouspalvelut